

ARI ve İNSAN

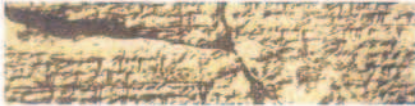

Anlar yeryüzünde milyonlarca yıldır, geniş düzlüklerin bitki örtüsüyle kaplanmaya başladığı üçüncü jeolojik çağdan beri

görülmektedir. İnsanlar göçebe topluluklar halinde mevsim koşullarına ve yiyeceklerin bolluğuna göre bir yerden bir başka yere göçerek doğal olarak yetişen sebze ve meyveleri buluyorlar ve onlarla karınlarını doyuruyorlardı. Ağaç kovuklarına, taş aralarına, duvar boşluklarına yuvalanan oğulları öldürerek ballarından yararlanıyorlardı.

Eski, Hint, Mısır, Yunan, Roma, Sümer, Babil ve Hitit uygarlıkları incelenirken de an ve balla ilgili önemli bilgiler bulunmuş ve baldan çeşitli hastalıkların tedavisinde yararlandığı anlaşılmıştır. Mısırlıların anlarla ve balla ilgilendiklerini gösteren papirüslere çizilmiş resimler vardır. Ortadoğu'da İsrailoğulları da arıcılıkla uğraşmış ve bal üretmişlerdir.

Ebers papirüslerinde MÖ 1600'lerde Mısırlıların balla beslendikleri ve tedavi gördükleri yazılıdır. Piramitlerde bulunan resimler ve ağızları hava geçirmeyecek şekilde kapalı, su mermerinden yapılmış, bal dolu çanaklar Mısırlıların beş bin yıl önce arıcılıkla uğraştığının kanıtıdır. Firavun Tutankamon'un mezarında tahtadan yapılmış yuvarlak bir kutu içinde 13 kilo kadar bal bulunmuştur ve 3800 yıllık olan bu balın hala bozulmadığı görülmüştür.

Romalılarda arıcılık tarımın bir kolu olarak gelişti. O çağlarda bal, tanrılara sunulan bir adak ve ziyafet sofralarını süsleyen eşsiz bir gıdaydı. Yunanlılar arıcılığı Mısırlılardan öğrendiler. Eski Yunanlılarda ölüler bal içinde saklanırdı. Büyük İskender'in yaşadığı dönemde de bal içinde saklandığına dair belgeler vardır. Herodot Tarihinde de Asur

ülkesinden şöyle söz edilir: "Kefenleme balla yapılır, ağtlar Mısırlıların kine benzer." Muhtemelen o dönemde balın antibakteriyel özelliği öğre-

nilmişti. Efes Artemisi'ne verilen en son isim "Kraliçe An"ydı. Bu nedenle Anadolunun doruğa çıktığı MÖ 6. ve 5.yüzyıllarda yapılan takılarda an motifi sıklıkla kullanıldı. Özellikle de küpelerde, apliklerde, broşlarda ve iğne topuzlarında. En özgün örnekler, Efes Artemis Tapınağı adak çukurunda ve Uşak çevresinde bulundu. Kur'an-ı Kerim, Zebur, Tevrat ve İncil 'de balla ilgili ayetler vardır. İslamiyet bala çok önem vermiştir. Mekke de inen ve an anlamına gelen Nahl Suresi'nin 68-69 ayetlerinde baldan söz eder: 68.Rabbın bal arısına:" Dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptığı çardaklardan (kovan) kendinize evler edin'in" diye vahyetti. 69."Sonra meyvelerin her birinden ye ve çiçeklerin her birinden devşirmek üzere Rabbinin bal yapımında sana has kıldığı yoldan git" diye emretti." Onun karından muhtelif renklerde bir şerbet çıkar ki, onda insanlar için şifa vardır. Bunda da elbette düşünebilen toplum için ibret vardır! Tevrat, insanlara bal akan ülkeler vaat eder:" Eğer Rab bizden hoşnut kalırsa, süt ve bal akan o ülkeye bizi götürülecek ve orayı bize verecektir."der. İncil'de ise: "Yahya'nın devetüyünden gıysısı, belinde deriden kuşağı vardı. Tek yediği, çekirge ve yaban balydı" diye yazar.

Arıcılığın Başlaması

Antik çağda insanlann önceleri ağaç ve kayalarda yuvalanan oğulları öldürerek ballarından yararlandıkları biliniyor. Arıcılık, balın anların kışık gıdası olduğunun anlaşılmasından sonra, kovuklar içinde yuvalanan

arıları öldürmeden balın bir miktarının alınıp bir miktarının da anlara bırakılmasıyla başlamıştır.

İlk çağda anların doğal evlerini andıran kütük saz gibi malzemelerden yapılan kovanların benzerleri günümüzde hala ülkemizde ve dünyanın birçok yerinde kullanılmaktadır. Orta çağda arıcılık gelişmeye başladı. Anlardan daha çok yararlanabilmek için onların yaşamaları incelendi, gereksinimleri saptandı.

Boğazköy'de bulunan ve MÖ 1300 yıllarına ait olduğu düşünülen yazıtlardaki 202 maddelik Hitit yasalarında, anlara ve arıcılığa ilişkin önemli hükümleri rastlanmaktadır. Hititlerde an hırsızlığına ağır cezalar uygulanmaktaydı. Sonra bu cezanın hafifletilmesi uygun görülmüştü. Yasa kitabının 91.maddesine göre önceleri an oğulu hırsız bir gümüş mina (bir mina 450 gr) ile cezalandırılıyordu, yasanın değiştirilmiş biçimiyle bu ceza beş gümüş şekele (bir şekel 15 gr) indirilmişti. Ancak bu kez de hırsız parayı ödeyene kadar evini güvence olarak gösterecekti, 92.maddeye göre iki veya üç an kovani çalan eskiden anlara sutturularak cezalandırılıyorlardı. Bu ceza da hafifletilmiş altı gümüş şekele indirilmişti. Boş kovan çalmanın cezası da üç gümüş şekeldi. (Günümüzde Türk Medeni Kanununun 692. maddesine göre bir kimsenin mülküne konan an oğlu sahipsiz değildir.698.maddeye göre bir kimsenin anlı kovanına giren oğul anısı tazminat ödemesiz kovan sahibinin olur. Türk Ceza Kanunu 491. maddesine göre an ve kovan çalmanın cezası üç aydan bir yıla kadar haptistir). Yine Boğazköy yazıtlarından öğrenildiğine göre bal,"zimmítani" denilen tekneler içinde satılmış ve bir zimmítani balın fiyatı beş gümüş şekelmış.

Eski Türklerde ve Osmanlılarda Arıcılık

Eski Türkler arıcılığa çok önem vermişlerdir. Doktor Rıza Nur'un yazdığı "Türk Tarihi" adlı eserde geleneklerine bağlı olan ve arıcılıkla geçimlerini sağlayan Türk asıllı Hıristiyan Çermislerin dualarında geçim kaynakları anları da unutmadıkları görülür: "Anı üreten ulu tanrı...Sana yalvarıyoruz ki anlarımızı çoğalt, kanatlarına kuvvet ver sabahın çiyinde uçarlarken onları tatlı meyvelere rast getir." Türk Moğol Hanı Karahan, oğlu Oğuzhan ve torunu Ayhan, anlara bellerine bağladıkları renk-renk ipiklerle postacılık yaptırır, kumandanlarına haber gönderirlerdi.Her renk ip , bir isteğin simgesiydi.Özellikle Oğuzhan anlara ve bala çok değer verirdi.Yüz binlerce kovani vardı ve askerlerine bal yedirirdi.Askerlerine ilk defa bal şarabı içiren de Oğuzhan'dır.

Osmanlı döneminde devlet arıcılık yapanlardan " Öş-ü asel " (bal vergisi) ve "Öş-ü kovan"(kovan vergisi) almış. Kanuni Sultan Süleyman döneminde kovanlar verimli (ala) ve verimi düşük (edna) olmak üzere ikiye ayrılıyordu. O dönemde çıkan bir kanunnamede bal vergisi için "... ala kovanlardan iki akçe, edna kovanlardan bir akçe alına..." diye yazılıdır. Kovanlardan alınan balla önce o yörenin gereksinimi karşılır sonra da kovan sahipleri devlete bal ve kovan vergisi ödemiş. Bu vergi vilayetlere ait kanunnamelere göre bazı yerlerde iki kovan için bir akçe, bazı yerlerde de kovan başına bir akçeymiş. (Cumhuriyet döneminde hiçbir zaman baldan vergi alınması düşünülmemiştir.) Kanuni sultan Süleyman, Belgrat ve çevresinde yaşayan halkın haklarını korumak için 1558 yılında Belgrat kadısına bir "İnsan Hakları Fermanı" göndermişti. Bu fermanla padişah şöyle demektedir: "Devlet askerleri (sipahiler) biçilmeyip ile yolunan ottan zorla vergi alırlar imiş kaldırdım... Savaş esnasında bile askerler eve girip an kovanlarına dokunmasınlar ve yerleştiği yerde evleri önünde sancakları altında kendi geçimleri için ürettikleri an kovanından dahi vergi alırlar imiş. Onu dahi göresin. Başka kovanlık olmayıp, evleri yanında ve sancakları altında olan kovanlardan dahi vergi aldırmasın. Kovan hakkı bahanesi ile askerler savaş esnasında bile bu bahaneyle evlere girmekten men eylesin. Bu husus için şikâyet ettirmeyesin."

Balkapanı

18.yüzyılın sonlarına dek yurdumuzda tüm tatlı gereksinimi, pekmez ve özellikle de balla karşılanmıştır. Bu dönemde bal İstanbul da bir tür bal vazifesi gören Mısır Çarşısı ile Tahtakale arasındaki Balkapanı denilen yerde toplanır ve satılır. Fakat bal bir kapanı dolduracak kadar fazla değildi bu nedenle balın yanı sıra yağ ve diğer bakkaliye de bulundurulurdu. Balkapanı bir avlu etrafında bulunan iki katlı 85 odalı bir yapıdır. Alt katta 35 dükkân avlunun ve etrafındaki sokakların altında büyük bir mahzen bulunur.1952 de han içinde bir yangın çıkmış 19 oda ve avlunun çatısı yanmış sonra da avlunun üstü kapatılmamıştır.

Kaynak: Sarıöz, P., 2007. Dünden Bugüne Türkiye'de Arıcılık.